

BẢO TỒN, PHÁT HUY GIÁ TRỊ CỦA LỄ HỘI DÂN GIAN TRÊN ĐỊA BÀN TỈNH ĐỒNG THÁP

• ThS. Nguyễn Thị Song Thương^(*), Nguyễn Thanh Vũ^(**)

Tóm tắt

Trong tâm thức của người dân Đồng Tháp, lễ hội dân gian là hình thức sinh hoạt văn hóa không thể thiếu trong cuộc sống, nó mang những giá trị lịch sử hào hùng của cha ông. Các lễ hội dân gian trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp luôn thể hiện tính cộng đồng một cách rõ nét. Thông qua lễ hội, các bậc tiền nhân có thể giáo dục đạo đức, lối sống, những phong tục tập quán cho các thế hệ tiếp nối. Trong lễ hội, niềm tin của người dân luôn là yếu tố chủ đạo góp phần cho sự tồn tại của lễ hội. Hiện nay, việc bảo tồn và phát huy lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp là điều cần thiết, góp phần vào công tác giữ gìn bản sắc văn hóa Việt Nam mà Đảng và Nhà nước đã đề ra.

Từ khóa: bảo tồn, phát huy, lễ hội, Đồng Tháp.

1. Đặt vấn đề

Lễ hội dân gian là hình thức sinh hoạt văn hóa mang tính truyền thống của người Việt Nam. Những giá trị văn hóa dân gian được tái hiện một cách rõ nét thông qua những nghi thức truyền thống của lễ hội, các trò chơi dân gian gắn với không gian sinh hoạt văn hóa cộng đồng của dân tộc, tạo nên sắc màu văn hóa riêng ở mỗi vùng.

Nhiều giá trị văn hoá đặc sắc được thể hiện qua những khía cạnh trong lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp. Những giá trị đó mang “vóc dáng” của những lưu dân khi khai hoang, lập ấp, cũng có khi là niềm vui của những người nông dân được mùa. Thông qua lễ hội, người dân muốn thể hiện lòng biết ơn đối với các bậc thần linh. Mỗi một nghi lễ, nghi thức cúng cũng như cách bày trí đều chứa đựng một ý nghĩa rất riêng, những triết lý nhân sinh của những người con Đồng Tháp. Các lễ hội ở nơi đây đều mang tính đặc thù, đậm nét văn hóa dân gian tỉnh Đồng Tháp như: Lễ hội Đền Đổ Công Tường, Lễ hội Gò Tháp, cùng với một số lễ hội cúng đình khác... Nhờ sự quan tâm sâu sắc của các cấp lãnh đạo, các sở ban ngành trong tỉnh, nhân dân địa phương đã giữ vững được các giá trị nhân văn trong lễ hội trên địa bàn Đồng Tháp. Tuy nhiên, sự tác động khá mạnh mẽ của nền kinh tế thị trường đã làm ảnh hưởng không nhỏ đến lễ hội dân gian trên địa bàn Đồng Tháp. Đây chính là vấn đề cấp bách

đặt ra cho những người làm công tác văn hóa nhằm bảo tồn những giá trị nhân văn của lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp trong thời kỳ giao lưu, hội nhập hiện nay.

2. Một số giá trị của lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp

2.1. Giá trị lịch sử

Đồng Tháp tuy là vùng đất mới nhưng các giá trị văn hóa dân gian trong lễ hội vẫn rất phong phú, đậm nét của một thời mở cõi. Đó là hành trang của lưu dân người Việt Đàng ngoài vào mở mang bờ cõi, là kết quả của sự giao lưu, tiếp biến văn hóa giữa dân tộc Kinh - Hoa - Khmer trong đó dân tộc Kinh chiếm đại đa số.

Các lễ hội dân gian ở Đồng Tháp luôn gắn liền với quá trình khai hoang mở rộng bờ cõi của ông cha, gắn liền với tên tuổi của các vị anh hùng có công đấu tranh chống giặc ngoại xâm như: Tiên hiền Nguyễn Tú, ông bà Đỗ Công Tường, Thiên Hộ Võ Duy Dương và Đốc Binh Nguyễn Tấn Kiều... Các vị anh hùng đã góp phần tô lên trang sử hào hùng của dân tộc, là niềm tự hào của người dân Đồng Tháp. Với lòng biết ơn của mình, hàng năm người dân Đồng Tháp đã tổ chức lễ giỗ cho các vị anh hùng, nêu cao đạo lý uống nước nhớ nguồn của dân tộc.

2.2. Giá trị cố kết cộng đồng

Lễ hội là lúc mọi người được gần nhau hơn, là thời gian nghỉ ngơi sau những ngày ra đồng mệt nhọc. Đó cũng là niềm tin, ước vọng của con người, được gửi gắm qua những nghi lễ trong các lễ hội, với mong muốn sẽ mang đến sự bình an cho bản thân và gia đình. Các lễ hội dân gian trên địa bàn

^(*) Khoa Văn hóa - Du lịch, Trường Đại học Đồng Tháp.

^(**) Sinh viên Khoa Văn hóa - Du lịch, Trường Đại học Đồng Tháp.

tỉnh Đồng Tháp chủ yếu phụ thuộc vào sự vận động của thiên nhiên, mùa vụ sản xuất nông nghiệp nên thời gian tổ chức lễ hội cũng thường phụ thuộc vào mùa vụ.

Trước những ngày lễ hội, người dân trong làng tụ họp lại với nhau trên tinh thần tự nguyện để chuẩn bị tổ chức lễ hội được thành công. Trong những ngày lễ hội, khách thăm viếng không chỉ là người dân trong tỉnh mà có cả khách ở ngoài tỉnh. Vì vậy, đây chính là dịp để người dân nơi làng quê có cơ hội giao lưu, học hỏi những kinh nghiệm sản xuất, những giá trị văn hóa, những truyền thống tốt đẹp... được mang đến từ bên ngoài thông qua những người đi dâng hương. Với những ngày lễ hội làng, lễ hội Kỳ Yên cuộc sống êm đềm, lắng đọng ở nơi thôn dã, bỗng chốc được đánh thức và sôi động hẳn lên. Những hồi trống giồng dã, già trẻ, trai gái trong làng trở nên hớn hởi, vui vẻ hòa mình trong không gian của lễ hội.

Để tưởng nhớ các vị anh hùng dân tộc, những người có công với đất nước, đồng thời tin tưởng vào sự linh thiêng của họ mà người dân Đồng Tháp đã phong họ thành những vị thần, thờ cúng trong các kỳ lễ hội. Trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp, lễ hội dân gian được hình thành chủ yếu là sự tự phát. Chính do tính tự phát nên quy mô diễn ra lễ hội có nhiều hạn chế. Hiện nay được sự quan tâm của các cấp chính quyền địa phương nên lễ hội dân gian đã được quan tâm đầu tư về cơ sở vật chất - kỹ thuật, việc tổ chức lễ hội ngày càng quy mô, thu hút rất nhiều khách thập phương đến với lễ hội.

2.3. Giá trị giáo dục đạo đức thẩm mỹ

Lễ hội là dạng thức hoạt động văn hóa tổng hợp, đồng thời là môi trường giáo dục tinh thần hữu hiệu cho cộng đồng và phổ cập những giá trị văn hóa dân tộc trong nhân dân. Đến với lễ hội dân gian trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp, chúng ta sẽ được trở về với quá khứ hào hùng của cha ông qua những câu chuyện kể của người dân địa phương, được hòa mình vào không gian văn hóa truyền thống với những bộ trang phục lộng lẫy, các trò diễn sôi động và các nghi thức cúng tế linh thiêng. Các nghi lễ này được hình thành từ những phong tục tập quán, quan niệm về tín ngưỡng, tôn giáo của người dân Đồng Tháp. Thông qua các hoạt động trong lễ hội, có thể giáo dục cho thế hệ tiếp nối những giá trị truyền thống tốt đẹp của cha ông để lại một cách cởi mở, dễ tiếp nhận hơn. Mỗi cá nhân khi tham gia lễ hội một cách tự nguyện, nên họ tự hào và

xem mình là một phần của lễ hội, những giá trị nhân văn trong lễ hội sẽ in sâu vào tâm thức mỗi người dân nơi đây và trở thành những dấu ấn khó phai trên hành trang cuộc sống.

2.4. Giá trị văn hóa nghệ thuật

Lễ hội dân gian là hình thức sinh hoạt văn hóa của người Việt Nam, nó được xem là sự tổng hợp nhiều tín ngưỡng, phong tục tập quán, các trò diễn dân gian... Ở Đồng Tháp, các lễ hội có sự kết hợp một cách thống nhất về các loại hình văn hóa nghệ thuật hòa chung với tính thiêng của lễ hội, tạo điểm nhấn giữa truyền thống và hiện đại. Những nghi lễ diễn ra một cách trang trọng theo một trình tự nhất định, quy định khi nào dâng rượu, dâng trà, dâng hương. Theo đó là các động tác trang nghiêm mang tính cung đình, tô điểm thêm nét uy nghiêm cho các động tác là đội nhạc lễ kết hợp hài hòa với đội làm lễ.

Đặc biệt, trong lễ hội cúng đình ở Đồng Tháp có sự tham gia của nhiều đoàn cải lương đến từ các tỉnh khác nhau, nhằm phục vụ nhu cầu giải trí, sinh hoạt văn hóa, văn nghệ cho người dân. Ngoài ra, giá trị văn hóa nghệ thuật còn được thể hiện qua kiến trúc dân gian, cách bày trí, các trò diễn dân gian... mang đặc trưng văn hóa của vùng Đồng bằng sông Cửu Long nói chung, tỉnh Đồng Tháp nói riêng.

3. Tín ngưỡng, tôn giáo và mê tín dị đoan trong các lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp

Lễ hội là nhu cầu tâm linh không thể thiếu ở mỗi cộng đồng, đây là dịp để con người gửi gắm đức tin, cầu mong những điều may mắn, tốt lành sẽ đến với họ. Lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp mang đậm màu sắc văn hóa của vùng đất mới, gắn kết với cộng đồng nông nghiệp. Thông qua lễ hội lòng tin của con người được thể hiện chủ yếu dưới hình thức tôn giáo, tín ngưỡng và kể cả mê tín dị đoan. Trong đó, hình thức tôn giáo và tín ngưỡng được xã hội chấp nhận vì chúng luôn hướng con người đến những giá trị chân - thiện - mỹ trong cuộc sống. Các nghi thức trong lễ hội đều mang tính chất tôn giáo và tín ngưỡng, gắn với những quy định, hình thức để cử hành các nghi lễ một cách trang nghiêm. Đây là cách để người dân Đồng Tháp bày tỏ lòng biết ơn của mình với thần linh, các anh hùng có công chống giặc ngoại xâm, các bậc tiền hiền đã có công mở rộng bờ cõi và qua đó, cầu mong sự phù hộ, che chở và đem lại những điều may mắn, tốt lành.

Về cơ bản, tín ngưỡng là hệ thống các niềm tin mà con người dựa vào để giải thích thế giới và mang lại sự bình an cho cá nhân và cộng đồng. Đó có thể là những anh hùng có công mở rộng bờ cõi, những người ra sức chống giặc ngoại xâm hay một sự kiện làm ảnh hưởng đến cộng đồng tạo cho cộng đồng một niềm tin bất diệt. Tín ngưỡng của lễ hội mang chất thiêng, đậm tính dân tộc phù hợp với mọi tầng lớp khách thăm viếng. Một số tín ngưỡng trong lễ hội dân gian ở Đồng Tháp có thể kể đến như: vượt tượng trị bệnh (lễ hội Gò Tháp, lễ hội Đền Đổ Công Tường...), thỉnh nước thần (lễ hội Đền Đổ Công Tường), thỉnh xiêm y của mẹ Chúa Xứ (Lễ hội Gò Tháp)...

Trong lễ hội dân gian, tôn giáo đóng vai trò vô cùng quan trọng, nó được thể hiện thông qua các nghi thức cầu an, nhạc lễ, cầu mong những điều tốt lành đến với con người. Trong một số trường hợp, tín ngưỡng còn được hiểu là tôn giáo.

Tín ngưỡng, tôn giáo trong các lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp đã góp phần làm phong phú đời sống tinh thần, tạo niềm tin, tiếp thêm sức mạnh cho con người nơi đây trước những khó khăn thách thức của cuộc sống. Tuy nhiên, niềm tin vào yếu tố thiêng của lễ hội khác với mê tín. Mê tín dị đoan là niềm tin của con người, tin vào những điều mơ hồ không có thật, đa số những người mê tín là đối tượng muốn biết trước tương lai, muốn thay đổi tương lai của mình hay muốn giải quyết một vấn đề nào đó mang tính chất “viển vong”. Họ tin vào những bùa phép, những giả thuyết mang tính mơ hồ. Chính vì vậy, một số kẻ xấu đã lợi dụng lòng tin của người dân để mà trục lợi. Hiện nay, hiện tượng mê tín dị đoan trong các lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp đã được các cơ quan chức năng quan tâm và xử lý một cách triệt để, hạn chế được tình trạng lợi dụng lòng tin của người dân làm ảnh hưởng đến cộng đồng, xâm hại đến niềm tin của con người. Tuy nhiên, việc ngăn cản các yếu tố mê tín dị đoan đã làm một số nghi thức trong lễ hội ở tỉnh Đồng Tháp bị hạn chế, như nghi thức múa bóng (trong lễ hội Gò Tháp), vượt tượng...

4. Phát huy giá trị của lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp trong giai đoạn hiện nay

4.1. Xây dựng quy hoạch tổng thể lễ hội

Theo thống kê chưa đầy đủ, hàng năm trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp diễn ra trên 40 lễ hội lớn nhỏ. Trong xu thế hiện nay, các loại hình tổ chức cũng

như số lượng lễ hội sẽ tăng nhanh trong thời gian tới. Vấn đề đặt ra cho Sở Văn hóa - Thể thao và Du lịch cùng các chuyên gia là cần rà soát lại các lễ hội để quy hoạch một cách tổng thể trong toàn tỉnh. Trên cơ sở đó xây dựng quy hoạch và tổ chức cho từng huyện thị, thành và xã, phường tổ chức lễ hội phù hợp với đặc trưng của từng địa phương, tạo điều kiện cho công tác quản lý nhà nước và tổ chức hoạt động lễ hội đạt hiệu quả hơn.

4.2. Kinh phí của lễ hội

Về việc quản lý tiền công đức của lễ hội, tiền lễ nơi thờ tự từ xưa đến nay đều mang tính tâm linh, là thiện tâm của người cúng tiền, nhưng đồng thời cũng là tài sản của xã hội. Vì thế, tổ chức, cá nhân quản lý nguồn thu này có nghĩa vụ thực hiện nguyên tắc công khai, minh bạch. Chi đúng mục đích, tránh lợi dụng làm lợi ích riêng. Giải quyết hài hòa, hợp tình, hợp lý giữa công sức đóng góp cũng như nghĩa vụ của tập thể, cá nhân trong việc bảo tồn di tích, nơi thờ tự và trong việc tổ chức lễ hội. Bên cạnh đó cũng cần có những chế tài từ phía cơ quan chức năng để việc thu, chi nguồn kinh phí này được minh bạch, rõ ràng và tạo được sự đồng thuận trong nhân dân.

4.3. Đẩy mạnh nghiên cứu, sưu tầm những giá trị truyền thống của lễ hội

Quán triệt Nghị Quyết 5 của bộ chính trị Ban chấp hành Trung ương khóa VI về việc phát triển văn hóa nghệ thuật của dân tộc. Các cơ quan, ban ngành cùng Sở Văn hóa - Thể thao và Du lịch cần chỉ đạo quản lý thực hiện nghiên cứu, thống kê và phân loại lễ hội trên địa bàn toàn tỉnh để có biện pháp quản lý phù hợp. Đẩy mạnh công tác sưu tầm và lưu giữ những giá trị văn hóa dân gian trong lễ hội như truyền thuyết về những anh hùng có công với nhân dân ở Đồng Tháp, các nghi lễ được tiến hành trong lễ hội, những trò diễn dân gian cùng với những phong tục, tín ngưỡng dân gian... làm “tám gương soi rọi”, làm chuẩn mực để phát hiện sự thay đổi, biến tướng của lễ hội. Ngoài ra, công tác kế thừa và phát huy những tinh hoa của nhân loại phục vụ cho lễ hội cần phải có sự chặt chẽ kỹ càng nhằm hạn chế sự “hòa tan” của văn hóa. Thống kê những di tích, đền chùa, miếu trong Tỉnh nhằm đề ra những chính sách trùng tu hợp lý đảm bảo được hình dạng kiến trúc ban đầu, đồng thời đẩy mạnh công tác kiểm tra di tích để phát hiện sự xuống cấp của di tích.

Trong lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp đã

xuất hiện những tín ngưỡng văn hóa dân gian đặc trưng. Việc điều tra, sưu tầm cũng như tìm hiểu về nguồn gốc của những tín ngưỡng này là rất cần thiết. Các cấp có thẩm quyền cần đề ra những chính sách phù hợp cho công tác bảo tồn và phát huy những tín ngưỡng này, tránh tệ nạn mê tín dị đoan làm ảnh hưởng đến người dân và lễ hội.

4.4. Tăng cường công tác quản lý nhà nước để bảo tồn và phát huy

Để góp phần giữ gìn và phát huy lễ hội truyền thống ở tỉnh Đồng Tháp, nhà nước cần có những giải pháp, chính sách phát triển kinh tế - xã hội phù hợp, nhằm nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho người dân thì văn hóa mới giữ gìn và phát triển vững chắc, góp phần làm giảm các tệ nạn xã hội trong đời sống và lễ hội.

Đẩy mạnh vốn đầu tư trong việc trùng tu các di tích, nơi diễn ra lễ hội, hỗ trợ chi phí cho việc tổ chức lễ hội ở một số địa phương nhằm duy trì và phát triển các lễ hội truyền thống. Nhà nước phải có những quy định cụ thể đối với những doanh nghiệp đầu tư cho lễ hội, không vì lợi nhuận mà làm thay đổi, can thiệp quá sâu vào những vấn đề chuyên môn của lễ hội để tránh làm biến dạng bản chất, đặc trưng vốn có của lễ hội.

4.5. Khai thác lễ hội dân gian vào trong hoạt động du lịch

Lễ hội dân gian ở tỉnh Đồng Tháp được tổ

chức hằng năm, thu hút du khách từ mọi miền đất nước về đây tham dự. Tuy nhiên, việc khai thác các lễ hội dân gian ở Tỉnh được xem là một vấn đề mới, khách du lịch chủ yếu là khách hành hương, việc khai thác lễ hội ở đây còn nhiều bất cập do thời gian tổ chức và nguồn nhân lực phục vụ cho du lịch còn nhiều hạn chế... Vì thế, công tác đào tạo nguồn nhân lực phục vụ cho du lịch ở các lễ hội là điều cần thiết, Sở Văn hóa - Thể thao và Du lịch phải tiến hành khảo sát các tuyến đường, nâng cấp giao thông đến các điểm du lịch.

5. Kết luận

Lễ hội dân gian là một hình thức sinh hoạt văn hóa cộng đồng của người dân Đồng Tháp, là cách để người dân thể hiện lòng thành kính, tưởng nhớ đến các bậc tiền hiền đã có công mở rộng bờ cõi, các anh hùng có công đấu tranh chống giặc ngoại xâm. Việc tổ chức lễ hội giúp tạo sự cân bằng trong cuộc sống vốn vất vả của người dân. Lễ hội dân gian mang trong mình nhiều giá trị độc đáo, nhưng gần gũi với đời sống hằng ngày. Những giá trị ấy mang đậm tính nhân văn, thể hiện được vai trò “điều tiết” cuộc sống, hướng đến “chân - thiện - mỹ”. Để các giá trị ấy được tồn tại theo thời gian thì việc bảo tồn và phát huy các giá trị trong lễ hội là điều cần thiết, qua đó nhằm giáo dục cho thế hệ trẻ biết các giá trị truyền thống để tiếp bước phát huy các giá trị này trong tương lai.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Nguyễn Mạnh Cường, Nguyễn Minh Ngọc (2005), *Tôn giáo - Tín ngưỡng của các cư dân vùng Đồng bằng sông Cửu Long*, NXB Phương Đông.
- [2]. Cao Đức Hải (2010), *Quản lý lễ hội và sự kiện*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [3]. Phạm Bích Hợp (2007), *Người Nam Bộ và Tôn giáo bản địa (Bửu Sơn Kỳ Hương, Cao Đài, Hòa Hảo)*, NXB Tôn giáo.
- [4]. Bùi Hoài Sơn (2007), *Quản lý lễ hội truyền thống của người Việt ở Châu thổ Bắc bộ từ 1945 đến nay*, Luận án tiến sĩ, Viện Văn hoá - Thông tin.
- [5]. Trần Ngọc Thêm (2013), *Văn hóa người Việt vùng Tây Nam Bộ*, NXB Văn hóa - Văn nghệ.

Summary

In the minds of Dong Thap people, the folk festival as a form of cultural activities is indispensable in life. It embeds itself the proud history of our forefathers. The folk festival in Dong Thap has always shown clearly its communal features. Through the festivals, the older generation can possibly educate the younger generation morals, lifestyles, customs and traditions. The people's belief is always a key factor to festival preservations. Currently, the preservation and promotion of folk festivals in Dong Thap province make significant contributions to the task of preserving Vietnam's cultural identity, raised by the Party and the Government.

Keywords: preservation, promotion, festival, Dong Thap.

Ngày nhận bài: 18/4/2014; ngày nhận đăng: 23/5/2014.